

МІЖНАРОДНИЙ ПРОЕКТ
“17th Century Historical Sources Concerning Moldavia
and Ukraine: Research on Paul of Aleppo’s *Travels*
***of Macarius III, Patriarch of Antioch*”**

У 2012 році між Академіями наук України (Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського) та Румунії (Інститут досліджень Південно-Східної Європи) було підписано угоду про співробітництво в межах міжнародного проекту з підготовки повного критичного видання арабського рукопису XVII ст. “Подорож патріарха Макарія Антіохійського” мовою оригіналу з відповідним науковим апаратом та англійським перекладом. Йдеться про відоме історичне джерело – щоденник подорожніх нотаток архієпископа Павла Алепського (сина і супутника Антіохійського патріарха Макарія III). Описана в рукописі подорож східного ієрарха православними країнами (Молдавією, Волощиною, Україною, Росією) тривала в період 1652–1659 рр. Діаріуш Павла Алепського є єдиним арабомовним джерелом з історії нашої країни XVII століття. Зміст рукопису добре відомий завдяки російському перекладу професора Лазаревського інституту східних мов Георгія Муркоса під назвою “Путешествие Антиохийского патриарха Макария в Россию в половине XVII века, описанное его сыном, архидиаконом Павлом Алеппским” (5 випусків обсягом понад 1000 сторінок, 1896–1900 рр., перевиданий 2005 р.).

Рукопис “Подорожі патріарха Макарія” представлений кількома списками. До видання критичного тексту залучено чотири найважливіші списки: список Паризької національної бібліотеки (найповніша і найстаріша редакція, XVII ст.); лондонський список 1765 р. (Британський музей); дамаський список 1700 р. (зберігається в Санкт-Петербурзі); київський список (сер. XVIII ст.), привезений акад. А. Ю. Кримським із Сирії (зберігається в особовому архіві професора Омеляна Пріцака в НаУКМА). Перші три списки являють собою розширені редакції тексту, тоді як київський список значно відрізняється від них у структурному відношенні – з одного боку, він є скороченою редакцією, з другого – містить перефразування та додаткові вставки, відсутні в решті списків.

З огляду на зростання інтересу світової наукової спільноти до щоденника Павла Алепського як важливого історичного джерела було прийнято рішення видати нарешті його зведений текст з урахуванням всіх редакцій рукопису, на необхідність чого вже давно вказували дослідники (А. Ю. Кримський, І. Ю. Крачковський, А. П. Ковалівський, Я. Є. Полотнюк та ін.). Таке видання може в майбутньому стати базою для перекладу на будь-яку мову і для наукових досліджень з історії зазначених країн, етнографії, церковної архітектури, православної літургики тощо. Важливою передумовою було залучити до міжнародного проекту дослідників саме з тих країн, якими проїздили патріарх Макарій та Павло Алепський, тому в роботі над списками рукопису беруть участь науковці Румунії, України та Росії. Крім того, зацікавленість у співпраці з українською стороною зумовлена тим, що київський список рукопису тривалий час залишався недосяжним для наукової спільноти (оскільки після арешту А. Ю. Кримського він потрапив до О. Й. Пріцака і зберігався в його особовому архіві поза межами України), хоча завдяки публікаціям А. Ю. Кримського та І. Ю. Крачковського було відомо про його існування та наукову цінність для підготовки критичного тексту.

На запрошення Румунської академії (Academia Română) наукові співробітники Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського проф. В. С. Рибалкін та Ю. І. Петрова в

період із 16-го по 25 жовтня 2013 р. перебували в Бухаресті, де налагодили наукові зв'язки з румунськими колегами та провели робочі зустрічі стосовно питань спільної роботи в межах зазначеного міжнародного проекту. Координатором проекту є науковий співробітник Інституту досліджень Південно-Східної Європи (Institutul de Studii Sud-Est Europe) д-р Іоана Феодоров (Ioana Feodorov).

Знайомство з Румунською академією розпочалося з бібліотеки, у складі якої міститься солідна колекція арабських (мусульманських та християнських) рукописів. В Інституті досліджень Південно-Східної Європи на запрошення його директора проф. Н. Ш. Танашока (Nicolae Șerban Tanașoca) проф. В. С. Рибалкін та Ю. І. Петрова 22 жовтня 2013 р. виступили з доповідями (англійською мовою) про історію сходознавства в Україні та київський список “Подорожі патріарха Макарія”. Особливий інтерес слухачів викликали нові для них відомості про Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України та постать його засновника акад. О. Й. Прицака.

Другою важливою складовою відрядження було налагодження зв'язків з Бухарестським університетом, зокрема – Центром арабістики (Center for Arab Studies) при відділенні арабської мови та літератури, яке очолює проф. Джордж Грігоре (George Grigore). На запрошення університету проф. В. С. Рибалкіним 16 жовтня 2013 р. було прочитано відкриту лекцію на тему “Принципи аранжування класичних арабських словників”. Зустріч тривала дві години замість запланованої однієї, оскільки лекція викликала жваву дискусію та численні питання студентів – не лише арабського відділення, а й факультету слов'янських мов. Запитання пролунали п'ятьма мовами – арабською, англійською, українською, російською та перською.

Центр арабістики Бухарестського університету з 2001 року видає щорічний міжнародний журнал “Romano-Arabica” (на сьогодні видано 13 номерів). Професора В. С. Рибалкіна було запрошено до складу його редколегії. Крім того, він дав інтерв'ю арабомовному каналу Бухарестського радіо про арабістичні студії в Україні.

Загалом зустрічі проходили в надзвичайно теплій, дружній атмосфері. Було відзначено, що налагодження особистих контактів і початок наукової співпраці між українськими та румунськими арабістами є певним проривом у двосторонніх культурних відносинах між нашими країнами.

Ю. І. Петрова